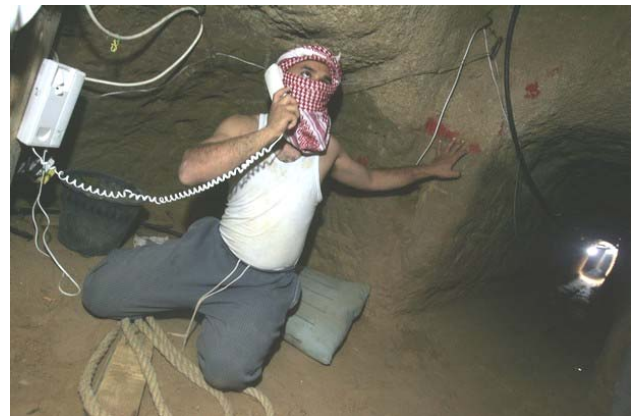

מרכז המידע למודיעיין ולטרור
המרכז למורשת המודיעין (מל"מ)

27 באוקטובר 2008

"תעשיית" המנהרות המשגשגת ברצועת עזה עוברת לאחרונה תהליך של מיסוד ע"י חמאס; זאת תוך העברת מסר תקשורתי כי הברחת סחורות לרצועה מסייעת להסרת ה"מצור" הישראלי, תוך התעלמות מהברחות אמצעי הלחימה ופעילי הטרור הממשיכות להתבצע דרך המנהרות.

הנחת קווי טלפון בתוך המנהרות (המקור: פורום PALDF של החמאס, 23 באוקטובר)

1. לאחרונה מתבצע ע"י חמאס **תהליך של מיסוד** פעילות תשתית המנהרות העניפה, המונה כיום כמה מאות מנהרות. מיסוד פעילותן נועד להגביר את הפיקוח של חמאס על "תעשיית" המנהרות המשגשגת, להגדיל את הרווחים הכספיים מ"תעשייה" זאת, להגביר את הבטיחות בקרב הפועלים (על רקע מקרי מוות תכופים של עובדי המנהרות), לשפר את יכולת חמאס לתת מענה לצרכיה הצבאיים ולספק את צרכיה האזרחיים של אוכלוסיות של רצועת עזה. כל זאת תוך עקיפת הפיקוח הישראלי והמצרי על המעברים המובילים מהרצועה לישראל ולמצרים.

2. קיומה של "תעשיית" המנהרות נובע ביסודו מהצורך הבסיסי של חמאס ושאר ארגוני הטרור לייבא אמצעי לחימה, חומרי מזון ודלקים ממצרים. הסדר ה"הרגעה", שהביא להפסקת פעילות צה"ל ברצועה תוך והמשך סגירת מעבר רפיח, תרם לשגשוגה של "תעשייה" זאת, למיסודה, ולהפיכתה לחלק אינטגרלי וחשוב של הכלכלה העזתית. במקביל ניכרת אומנם פעילות מוגברת של כוחות הביטחון המצרים המצליחים מעת לעת לחשוף מנהרות לעצר מבריחים ולהחרים את תכולתן. אולם פעילות זאת **אינה אפקטיבית** דיה ואין בה כדי לשים קץ ל"תעשיית" **המנהרות** או אפילו לצמצם את מימדיה, למרות שחמאס אינה עושה מאמץ רב להסתיר את דבר קיומה.

3. לאחרונה אפשרה חמאס לשני עיתונים בריטיים, הגארדיין והאינדיפנדנט, לערוך כתבות צבע על "תעשיית" המנהרות. הכתבות הללו עסקו בפרוט רב בעסקי ההברחה המשגשגים של מזון, דלקים וציוד אזרחי תוך קיום ראיונות עם ראש עיריית רפיח ועם פעילים בעסקי המנהרות. בכתבות הללו הוטמע המסר ההסברתי של חמאס לפיו ההברחות מהוות אמצעי להסרת "המצור" הישראלי על רצועת עזה (לפיכך, במשתמע, הן לגיטימיות). זאת, תוך התעלמות כמעט מוחלטת (ולעיתים אף הכחשה) מההברחות הנרחבות של אמצעי לחימה ופעילי טרור דרך המנהרות, המהוות מרכיב מרכזי בתהליך ההתעצמות הצבאית של חמאס ושאר ארגוני הטרור ברצועת עזה¹.

הכתבה בעיתון The Independence

¹ ראו: כתבת תחקיר של Toni O'Loughlin בגארדיין, 22 באוקטובר; כתבת תחקיר של Donald Macintyre באינדיפנדנט, 25 באוקטובר.

guardian.co.uk

Hamas exploits boom in Gaza smuggling tunnels

Toni O'Loughlin in Gaza

הכתבה בעיתון Guardian

"תעשיית" המנהרות – תמונת מצב (סוף אוקטובר 2008)

4. ברצועת עזה פועלת מזה שנים רבות "תעשייה" ענפה של מנהרות דרכן מוברחים ממצרים אמצעי לחימה, כספים, פעילי טרור, מזון, דלקים וציוד אזרחי וצבאי מגוון. תנועת **חמאס**, השולטת על רצועת עזה, מקיימת פיקוח ומידה רבה של שליטה על "תעשייה" זאת. מספר המנהרות הנוכחי לאורך "ציר פילדלפי" מגיע, להערכתנו, לכמה מאות. על פי עדותו של ראש עיריית רפיח, עיסא אל נשאר, בראיונות לכתבות בגארדיין ובאינדיפנדנט, קיימות כיום **400 מנהרות**, שמרביתן ממוקמות ברפיח. מקורות אחרים, לפי אותה כתבת תחקיר, העריכו כי מספר המנהרות קרוב יותר ל- **600**.

פעילות ההברחה במנהרות (המקור: פורום PALDF של החמאס, 23 באוקטובר)

פעילות ההברחה במנהרות (המקור: פורום PALDF של החמאס, 23 באוקטובר)

5. לפי הגארדיין "תעשיית" ההברחות נעשתה חלק חשוב ויוקרתי של הכלכלה העזתית. כתבת האינדפנדנט מצטטת דו"ח של האו"ם לפיו רשת המנהרות מהווה עורק חיים חיוני לתושבי הרצועה וקיומה הינו תוצאה ישירה של "המצור" המוטל על הרצועה (הברחת אמצעי לחימה? - הס מלהזכיר²). ראש עיריית רפיח, עיסא אל נשאר, אמר לכתב האינדפנדנט כי קיומן של המנהרות הינו בלתי נמנע בשל "המצור" הנכפה על הרצועה. לטענתו תעלמנה המנהרות כשיפתחו המעברים. עמר שעבן, כלכלן עזתי, העריך בפני כתב העיתון כי ההברחות מהוות כ- 90% מפעילות השוק ברצועה והיקפן הכספי הינו כ- 30-40 מליון\$ מידי חודש. הוא ציין כי "המנהרות הינן חלק אינטגרלי מהכלכלה העזתית" וציין כי "יש לנו עכשיו מבנה כלכלי חדש, קהילה עסקית חדשה".

6. "תעשיית" ההברחות מהווה **מקור תעסוקה חשוב לתושבי רפיח ומקור הכנסה חשוב לחמאס ולקבלני המנהרות**. מספר המעורבים בפעילות החפירה וההברחה נאמד באלפי פועלים ופעילי ארגוני הטרור. על פי כתבות הגארדיין והאינדפנדנט מצויים ברפיח כ- 6,000 פועלים העוסקים בעבודה במנהרות. אומדנים מצביעים על רווחים של \$30,000-\$50,000 לחודש להפעלתה של כל מנהרה. עלות חפירת מנהרה חדשה נאמדת ב-\$60,000-\$70,000. מחצית סכום זה משולמת לבעלי הבתים, שבהם מוסתרים פתחי המנהרות והמחצית השנייה משולמת עבור ציוד החפירה, משכורות החופרים ומשכורת מהנדס החפירה. מכירה של מנהרה פעילה, על פי האינדפנדנט, מגיע עד ל-\$150,000.

7. אחד המברחים תאר בפני כתב האינדפנדנט את אופן בניית המנהרות ועמד על הקשיים הנובעים מהצורך להימנע מלהיחשף בפני כוחות הביטחון המצריים. הוא ציין כי "אנו משתמשים בתוכנת Google Earth על מנת לתכנן את המנהרה". לשם כך יש צורך למצוא מקום חבוי, "בית נטוש או משהו דומה לכך", תוך קיום קשר קבוע עם איש קשר בצד המצרי באמצעות הטלפון הסלולרי. איש הקשר בצד המצרי מסייע למברחים הפלסטינים לקבוע את המקום המתאים למנהרה ותמורת זאת הוא מקבל סכום כסף נאה משום שהוא מסתכן במאסר אם ייתפש.

² אחד מהמרוויינים המכונה "כרים" הכחיש בפני כתב האינדפנדנט כי דרך המנהרות מתבצעת הברחה של אמצעי לחימה בשל ה"הרגעה" והעדר שוק עבור אמצעי הלחימה. זהו מסר שקרי התואם את קו ההסברה של חמאס.

8. באמצעות המנהרות מבריחה חמאס באופן שוטף אמצעי לחימה, פעילי טרור וסכומי כסף גדולים ממצרים לרצועה. לעיתים מתבצעות הברחות גם בנתיב ההפוך, למשל- שיגור חוליות טרור לביצוע פיגועים בישראל דרך הגבול המצרי-ישראלי³. בנוסף לכך מוברחים דרך המנהרות מוצרי מזון, צאן ובקר, מכשירי חשמל, חלקי חילוף לכלי רכב, סיגריות, מוצרי דלק, אזרחים פלסטינים (כולל כאלה שקבלו טיפול רפואי במצרים) ועוד. בעל מנהרה, שמנהרתו מצויה 200 מטרים ממגדל פיקוח מצרי, הפועלת 24 שעות ביממה, מסר לכתב הגארדיין כי הוא מייבא "כל מה שאתה יכול לדמיין". תחום הברחת הדלקים רשם לאחרונה שגשוג והגיע מדי יום ל- 15,000 ליטר סולר. תחום הברחת הבקר והצאן גם הוא משגשג, על רקע חג הקורבן המתקרב הצפוי לחול ב-10 בדצמבר 2008.

הברחת צאן ובקר דרך המנהרות

9. **קיומה של רשת המנהרות הענפה מאפשר זרימת סכומי כסף גדולים וכמויות גדולות של מוצרי מזון לרצועת עזה.** כתוצאה מכך, בניגוד לתעמולת חמאס, ניכר לאחרונה כי לא קיים מחסור במוצרי מזון ברצועה ובמוצרים מסוימים אף קיים שפע. ביטאון חמאס אלרסאלה אף פרסם כתבה אודות השיפור שחל במצב הכלכלי ברצועה בשל מעבר מגוון רב של סחורות זולות דרך המנהרות. מעבר הסחורות מאפשר לתושבי הרצועה להצטייד במוצרים אותם קשה היה להשיג עד כה. על פי הכתבה המנהרות פתרו גם את בעיית המחסור בדלק לאחר שהנחוו בחלק מהן **צינורות מיוחדים באמצעותם מועבר גז ממצרים לרצועה (אלרסאלה, 16 באוקטובר).** ואכן, **לאחרונה, הוצפו שוקי הרצועה בדלקים ממצרים (כולל גז לבישול) ובעקבות זאת ירדו מחירי הדלקים אל מתחת למחיר הרשמי.**

³ על פי דיווח שרות ביטחון כללי עצרו כוחות הביטחון הישראליים ב-21 בספטמבר 2008 את **ג'מאל אבו דואבה**, תושב רפיח, אשר חדר לישראל. העצור מסר בחקירתו כי נשלח ע"י תשתית חמאס ברצועת עזה על מנת לחדור לישראל ולחטוף חיילי צה"ל. בחקירתו הוא הודה כי חדר מהרצועה למצרים דרך מנהרה על "ציר פילדלפי" וכי החיילים החטופים אמורים היו להיות מוברחים לרצועה דרך מנהרה.

הברחת מצרכי מזון דרך המנהרות (מקור: פורום PALDF של החמאס, 23 באוקטובר)

מיסוד "תעשיית" ההברחות

10. "תעשיית" ההברחות דרך רשת המנהרות הענפה נעשית תחת עינה הפקוחה של חמאס ובפיקוחה המלא. על פי כתבת התחקיר בגארדיין מקיימים כוחות הביטחון של חמאס פטרולים באזורי המנהרות. קיום המנהרות מאפשר לחמאס להמשיך בתהליך ההתעצמות הצבאית לשפר את המצב הכלכלי ברצועת עזה ולבסס את שליטתה הפוליטית על הרצועה.⁴ כל זאת תוך עקיפת המגבלות הישראליות והמצריות המוטלות על המעברים מהרצועה. במקביל, הברחת מצרכי המזון והדלקים מביאה לשיפור המצב הכלכלי ברצועה ובכך היא תורמת לביסוס שלטון החמאס.

11. בחודש האחרון מנהלת חמאס מהלך מקיף שמטרתו למסד את פעילות המנהרות, הגם שבפומבי היא אינה מודה בכך.⁵ ראש עיריית רפיח מסר לכתב האינדיפנדנט כי עד כה התבצע רישום והוטלו היטלים על יותר ממחצית מ-400 המנהרות. זאת במטרה להגביר את הפיקוח על הסחורות המועברות בהן, ולהסדיר את אופן פעילותן. במסגרת המיסוד נכללו הצעדים הבאים:

א. הטלת מיסים תמורת אספקת חשמל: על פי דרישת משרד הפנים של ממשל חמאס חייב כל בעל מנהרה לרשום אותה לשלם דמי רישום בסכום של 150,000 ₪ למנהרה חדשה, ו-50,000 ₪ למנהרה קיימת. בתמורה לרישום מחויבת חמאס לספק חשמל למנהרות מחברת החשמל הפלסטינית. בנוסף לכך גובה חמאס מס גבוה יחסית מבעלי המנהרות (אתר אלכופיה, 7 באוקטובר). כמו כן גובות חמאס ועיריית רפיח מבעלי המנהרות 10,000 ₪ דמי רישון שנתי להפעלת המנהרות (גארדיין, אינדיפנדנט).

⁴ פרוט ראו: "תהליך ההתעצמות הצבאית של חמאס ברצועת עזה" (10 באפריל 2008).

⁵ זיאד אלטיאט'א, שר הכלכלה הלאומית בממשל חמאס, הכחיש כי ממשל חמאס גובה מיסים עבור הסחורות המוברחות דרך המנהרות. עם זאת הוא הגן על "תעשיית" המנהרות באומרו כי זוהי זכותו של האזרח הפלסטיני לחפש דרכי מוצא מהמצור המוטל עליו (פלסטיין אליום, 25 באוקטובר).

ב. **הסדרת קשרי עיריית רפיח עם בעלי המנהרות:** על פי כתבת התחקיר בגארדיין מהווים ההיטלים על המנהרות 20% מההכנסותיה של עיריית רפיח. לשם כך מינתה העירייה ועדה לגביית ההיטלים הללו. בין השאר דורשת העירייה מבעלי המנהרות להעביר תשלום חודשי עבור אספקת החשמל ולוחצת עליהם להסדיר את עניין הפיצויים למשפחות העובדים שנהרגו.

ג. **שיפור הבטיחות:** על רקע מקרי מוות של פועלים במנהרות (43 פועלים שנהרגו במהלך 2008⁶) דרשה חמאס מבעלי המנהרות לנקוט באמצעי בטיחות. כל מנהרה קיבלה "תו תקן". גיל עובדי המנהרות חייב להיות מעל ל-20 לאור מספרם הרב של בני נוער, שנהרגו במהלך עבודתם. משרד הפנים של חמאס חייב את בעלי המנהרות לשלם פיצויים למשפחות ההרוגים והפצועים כתוצאה מתאונות במנהרות. על פי כתבת התחקיר בגארדיין לוחצת עיריית רפיח על בעלי המנהרות לחתום על חוזים המעניקים למשפחות ההרוגים פיצוי בסכום של \$40,000. פקידי חמאס כבר החלו לפקח על תשלום הפיצויים למשפחות ההרוגים והפצועים.

ד. **מיסוד העברת מוצרי דלק (גז לבישול, סולר, בניזין) ממצרים:** במנהרות הותקנה צנרת, שדרכה מועברים מוצרי דלק ממצרים לרצועה. על פי הכתבה בגארדיין מנהרות רבות מצוידות בצינורות פלסטיק המעבירים את מוצרי הדלק המצרי, המסובסדים באופן מאסיבי, לרצועת עזה. מפעיל תחנת דלק אמר לכתב הגארדיין כי ב-19 הימים הראשונים של אוקטובר 2008 הוא ייבא 313,000 ליטר דיזל ו-161,500 ליטר דלק דרך המנהרות. הדלק מועבר לרצועה באמצעות משאית שברשותו המגיעה לרפיח מידי יום. לדבריו הוא מרוויח 3.5 שקל שכל ליטר דלק מצרי לעומת 1/2 שקל על אותה כמות של דלק ישראלי.

12. בעקבות מיסוד פעילות המנהרות ניכרת לאחרונה **תופעה של יציאת המנהרות מהמחתרת.** על פי כתבת הגארדיין צצו לאחרונה כפטריות אחר הגשם מאות אוהלים בצד הפלסטיני של רפיח. האוהלים הללו, על פי הכתבה, מכסים את פתחי המנהרות הגדולות דיון כדי להעביר דרכן כל דבר, החל מפרות וכלה במזגני אוויר. האוהלים הגדולים, לפי כתבת האינדפנדנט, מגנים על פתחי המנהרות מפגעי מזג האוויר. עם זאת, להערכתנו, חלק מפתחי הכניסה והיציאה של המנהרות מצויים במבני אבן (בתי מגורים, מבנים נטושים) על מנת שלא לחשוף אותם לעיני ישראל וכוחות הביטחון המצרים.

⁶ על פי כתבת התחקיר בגארדיין 40 אנשים נהרגו במהלך העבודה במנהרות במהלך השנה. על פי דיווחי כלי התקשורת הפלסטינים נהרגו 3 פלסטינים בבוקר ה-25 באוקטובר כתוצאה מהתמוטטות מנהרה באזור רפיח.

משמאל: פתח מנהרה גלוי תחת אוהל. מימין: פתח מנהרה בתוך מבנה מבלוקים.